

strukturalni elementi obreda pokore i momenti progresivne kateheze

---

Valter Dermota

UVOD

Na IV. lateranskom saboru, 12. opći sabor, godine 1215. Crkva je prihvatila obvezu da se svaki vjernik barem jedanput godišnje, i to o Uskrsu, mora ispovjediti i pričestiti. Dekret „Quam singulari” Pia X. iz godine 1910. i CIC (Codex juris canonici), kanon 854., 859. i 860. određuju da i mladi vjernici moraju kad dođu k razumu, tj. oko 7. godine, pristupiti ispovijedi i primiti svetu pričest. Crkva je unatoč novim psihološkim, dubinskopsihološkim i sociološkim spoznajama ostala kod obveze ispovijedi i pričesti djece oko 7. godine, te je 1971. izdala „Dodatak Općem katehetskom direktoriju” (OKD) u kojem stoji zapisano: „Prikladna dob za prvo primanje tih sakramenata smatra se dob koja se u crkvenim dokumentima naziva dob razuma ili rasuđivanja. Ta je 'dob' kako za ispovijed tako i za pričest vrijeme kad dijete počinje zaključivati, a to je oko sedme godine života, nešto prije ili kasnije. Tada započinje obveza da se udovolji objema zapovijedima ispovijedi i pričesti” (br. 1).

Budući da se naviještanje i kateheza Crkve obraćaju prije svega odraslim vjernicima (OKD, 20), i odluka IV. lateranskog sabora o prima-

nju pričesti i ispovijedi za odrasle vjernike po izričitoj naredbi Pija X., CIC-a i Dodatka OKD vrijedi također i za djecu. No djeca koja tek počinju biti dionici duševne i kršćanske zrelosti ne moraju na jednak način kao odrasli primiti pričest i ispovijed, nego razmjerno sa svojim duševnim razvojem. Stoga je potrebno starosnu dob obvezatnog primanja ispovijedi i pričesti djece sedmih godina „istraživati pod vidom pastoralne psihologije” (Dodatak 1).

I. STRUKTURA ISPOVIJEDI – POKORE

Ova rasprava želi dati strukturu ispovijedi, tj. raspored psihičkih čina (koji su istodobno vjerski, pa stoga potaknuti milošću Božjom) na takav način da dadu ispovijed – pokoru. U cjelini ispovijedi – pokore svaki čin vrši svoju funkciju ili ulogu. Konačni cilj ispovijedi – pokore jest promjena na bolji život. Svaki od psihičkih čina daje specifični doprinos konačnom uspjehu pokore. Struktura, naime, znači ponajprije određeno mjesto u cjelini (pokore) a zatim i svojstvenu zadaću koju svaki dio treba doprinijeti konačnom cilju. Stoga je pokora strukturirano djelovanje sastavljeno iz više

međusobnih različitih čina.

Ordo paenitentiae, što znači uredba, rasporedba i konačno „obred” pokore navodi u br. 15–20, te u br. 41–47, psihičke čine koji svi zajedno na odgovarajući način međusobno raspoređeni ili strukturirani čine pokoru. Budući da ćemo u drugom dijelu ove rasprave dati momente progresivne kateheze, ovdje ćemo se ograničiti samo na čine pokornika a svećenikove čine prepustiti nekoj drugoj raspravi. Strukturalni čini pokore su:

1. Čitanje Svetog pisma (17), koje rasvjetljuje, poziva na obraćenje, pomaže spoznati grijeha i pobuđuje pouzdanje u Božju dobrotu prije ispovijedi.

2. Priprava svećenika i pokornika na ispovijed. Onaj koji se ispovijeda uspoređuje svoj život s Kristovim primjerom te moli za oprostene grijeha (ispitivanje savjesti; 15).

3. Svećenik prima pokornika bratskom ljubavlju, prijazno ga pozdravi, potakne na pouzdanje u Boga i učini nad njim znak križa (1; 41; 42). Pokornika odgovor je pouzdanje u svećenika kojemu otkriva okolnosti svoga života, vrijeme posljednje ispovijedi i teškoće koje susreće u svom životu kao kršćanin.

4. Zajedničko čitanje Svetog pisma o Božjem milosrđu i poziv na obraćenje (917; 43).

5. Priznanje grijeha i prihvaćanje pokore (ispovijed). Pokornik može započeti općom ispovijedi. Svećenik mu pomaže da ispovijed bude potpuna. Potiče ga na pokajanje, daje mu savjete za bolji kršćanski život, poučava ga o kršćanskim dužnostima, potiče ga da ispravi ako je kome nanio kakvu štetu ili dao slab primjer, te mu odredi pokoru (18; 44).

6. Pokornikovo kajanje i svećenikovo odrješenje (19; 45). Pokornik izgovori pokajanje, odluči da će ubuduće ispravnije živjeti (čvrsta odluka), te moli oprostene svojih grijeha. Svećenik podigne ruku nad glavu pokornika, izgovori riječi odrješenja i načini znak križa. Pokornik se prekriži.

7. Zahvala Bogu i otpust pokornika (20;47). Pokornik kratkom molitvom iz Svetog pisma izrazi zahvalu. Svećenik ga otpusti da pođe u

miru.

Pošto smo nabrojili glavne dijelove i pokazali njihovo mjesto u cjelini pokore (struktura), nameću nam se najprije ove misli:

- ako je prijašnji oblik ispovijedi bio sličan događaju saslušavanja, prosuđivanja i izricanja presude u sudskoj dvorani, sadašnji je način sličan susretu Isusa Krista sa Samarijankom kod Jakobova zdenca ili Nikodemu razgovoru s Isusom u noći; namjesto crkvene pravne knjige (CIC) sada dolazi Sveto pismo;
- uz dosadašnjih, da tako kažemo, pet moralno pravnih sastavnih dijelova ispovijedi: ispitivanje savjesti, pokajanje, čvrsta odluka, ispovijedanje i pokora, kako smo ih učili na vjeronauku, sada imamo dvostruko čitanje Svetog pisma, prijateljski prijem s odgovarajućim pozdravom, što ima za posljednicu pokornikovo pouzdanje u ispovjednika kojemu otkriva svoj život. Novi elemenat bio bi čitanje Svetog pisma i dobrotan svetopisamski duh koji prihvaća pokornika bratskim razumijevanjem.

II. MOMENTI PROGRESIVNE KATEHEZE

Promotrimo li navedene čine pod psihološkim vidom, vidimo da su ispitivanje savjesti, pokajanje, čvrsta odluka, ispovijed, pokora, čitanje i razumijevanje Svetog pisma, te ljudski pozdrav, koji treba da potakne na povjerenje, vrlo zapleteni i komplicirani, čak do te mjere da ih dijete od sedam godina još ni izdaleka ne može prikladno izvršiti. To je također razlog zašto su psiholozi i sociolozi „savjetovali” Svetoj Stolici da odgodi ispovijed za kasniju dob. Što je navelo Svetu Stolicu da je unatoč tolikim autoritativnim glasovima ostala pri dosadašnjoj sakramentalnoj praksi, i u Dodatku OKD odlučila da je potrebno djecu privoditi ispovijedi i pričesti na svršetku sedme godine?

Moramo razlikovati zahtjeve psihologije, pedagogije i konkretnog religioznog odgoja. Psihološki gledano, navedeni čini koji sačinjavaju pokoru nisu u dohvat sedmogodišnjeg djeteta. No sedmogodišnje dijete nije samo. S njim

je majka, obitelj i rodbina, te su već u toj dobi u crkvenom općinstvu. Što dijete ne može samo učiniti, to umjesto njega ili za njega učine njegovi odgojitelji. Tu činjenicu psiholozi nisu dovoljno uzimali u obzir.

Dijete se, psihološki gledano, nikad ne bi samo naučilo ni govoriti ni hodati, jer je to prekomplikirano i preteško za jednogodišnje dijete. No dijete nije samo. Otac i majka, te svi ostali članovi obitelji možda su više negoli samo dijete zauzeti oko toga da ono nauči govoriti i hodati. Zato mu svi oduševljeno pomažu. Slično vrijedi i za religiozni odgoj, kojemu je u djetinjoj dobi oko sedme godine vrhunac ispovijed i primanje pričesti. Djetetu je, dakako, ispovijed komplicirana i teška, no uz pomoć obiteljske kateheze moguće je i tu teškoću prevladati, kako se to činilo stoljećima.

Odluka OKD računa na kvalitetan obiteljski religiozni odgoj. Psiholozi i sociolozi su pak na osnovu najnovijih znanstvenih konstatacija opravdano pokazali da su to vrlo zahtjevne stvari, te ih zbog toga treba izvršavati s većom zauzetošću, stručnom spremnošću i odgovornošću.

U slijedećem dijelu želimo pokazati kako je moguće postupno ili progresivno pomagati djetetu da ono napreduje u svom religioznom životu i da oko sedme godine primi sakrament ispovijedi i pričesti.

1. Čitanje Svetog pisma. Čitanje Svetog pisma u onom obliku kako ga zahtijeva Red pokore, tj. u vidu stvaranja raspoloženja za ispovijed (17), jest nešto sasvim novo. Jednako tako i ispitivanje savjesti na osnovu uspoređivanja svojeg života sa životom Isusovim jest nešto sasvim novo.

Prije nego što mogemo od neposrednih odgojitelja djece, tj. od roditelja i članova obitelji, a možda i od vjeronauka u maloj školi, zahtijevati da na osnovu Svetog pisma pokušaju raspoložiti djecu za pokoru, te uspoređujući svoj život s životom Isusa Krista stvoriti ispitivanje savjesti, katehetski će teoretičari morati pronaći puteve kako da djetetu u predškolskoj dobi približe Sveto pismo do te mjere da ga mogu iskoristiti za sakrament pokore.

Dosadašnji način pripreme na pokoru nećemo ukloniti, jer OD predviđa i uspoređivanje svog života sa zapovijedima, što smo dosad dopuštali kao glavni način pripreme na ispovijed.

2. Upravo je tako nešto sasvim novo i bratski pozdrav svećenika u tako učinkovitom obliku da se pokornik preda Božjem povjerenju te svećeniku povjeri stvarnu situaciju do te mjere da svećenik može stvoriti sebi potpuno jasnu sliku o duševnom stanju onoga koji se ispovijeda i pomoći mu do potpune i iskrene ispovijedi. Tu će budućem svećeniku, djelatniku sakramenta pokore, za sve vrijeme bogoslovnih studija trebati davati teoretske i praktične poticaje kako bi svoju osobnost mogao oblikovati u pravcu tako učinkovitih međuljudskih odnosa, da ljudi koji će doći s njim u dodir mogu u njemu osjetiti posrednika Božje dobrote. Time, dakako, nije rečeno kako dosadašnji svećenici nemaju te sposobnosti da u svom saobraćanju s vjernicima dadu njima osjetiti Božju dobrotu. Želimo samo reći da će tome trebati posvetiti mnogo više pažnje, više nego što je to bilo dosad, ili pak dosadašnje napore preusmjeriti npr. s područja individualnog na područje zajedničkog odricanja.

3. Ispitivanje savjesti. Sadašnja struktura pokore nigdje izričito ne govori, npr. u nekoj posebnoj točki o ispitivanju savjesti. To ne znači da novi Red pokore ispušta ili čak omalovažava ispitivanje savjesti kao nešto previše juridičko, nego na više mjesta samo napominje (17; 15; 44...) kako da se izvrši. Svakako, potrebno je ostaviti na stranu juridički duh, a poprimiti više biblijski, koji se sastoji u povjerenju, spremnosti na obraćenje, potpuno novom životu. Stojimo pred opasnošću da u želji za novim napustimo staro koje je bilo dobro uvedeno i davalo je dobre rezultate. Tako i vjernici u dosadašnjoj praksi ispitivanja savjesti to dobro obavljaju. I to što dobro obavljaju neka i nadalje čine i usavrše novim biblijskim motivima.

Majkama i odgojnom osoblju potrebno je predočiti da dijete treba uvoditi u „ispitivanje savjesti” već od samog početka. Za to postoji bezbroj prilika. Kad dijete učini nešto naopako, treba ga pozvati k sebi te mu mimo, ali

odlučno reći npr. ovako: „Nije li ti mamica rekla da to ne smiješ učiniti?” – „Da”. – „Obećaj mi da to više nećeš učiniti!” – „Da, mamice!” Odgojitelj treba podsjetiti dijete na ono u čemu pogriješi. U novom obredu trebalo bi još nadodati: „Kako se Isus držao kad mu je mama Marija rekla da to i to ne smije učiniti?” – „Učinio je kako mu je ona rekla.”

4. Čvrsta odluka. Sadašnja ispovjedna praksa usredotočena je na obraćenje. Dosadašnja praksa bila je koncentrirana na odrješenje: vjernik je dobio odrješenje da bi mogao pristupiti svetoj pričesti. Za odrješenje je morao imati čvrstu odluku da više neće učiniti smrtnog grijeha. No o obraćenju se nije govorilo. Možda samo prilikom misija. Danas je kod pokore to velika novost: naglasak na obraćenje. Kažemo „naglasak”, ne „novost”, jer je sve to bilo prisutno u starom ispovjednom obredu. Jasno je da je moguće „obratiti se” samo jedanput ili tek nekoliko puta u životu. Svakako ne svakog mjeseca ili svakog tjedna. To nam govori da baš kod ispovijedi iz pobožnosti stalno ponavljanje istih grijeha i slabosti ne pokazuje stvarnu volju za obraćenjem i stoga to nije u duhu novog obreda pokore. Iz ispovjedne prakse velikih svetaca, koji su ispovijedi posvetili najbolji dio svoga života, vidimo koliko su držali do čvrste odluke, npr. o sv. Ivanu Bosku znamo da je nakon tri ispovijedi ako je pokornik ponovio tri puta iste grijeha (ne slabosti) don Bosko rekao: „Jesi li kod zadnjih ispovijedi stvorio čvrstu odluku?” – „Da!” – „Kako onda već po četvrti put ispovijedaš isti grijeh? Ako se stvarno ne misliš okaniti toga grijeha, bolje je da za neko vrijeme prekineš s takvim ispovijedanjem!”

U toj točki treba načiniti stvarne i promišljene korake. Znamo da je ispovijed izgubila na svojoj učinkovitosti i za suvremenog „prisnog” čovjeka postala nešto nemoguće upravo zato što nije bilo nikakvog vidljivog poboljšanja (Usp. Finkenzeller/Griesl, *Entschpricht die Beichtpraxis der Kirche der Forderung Jesu zur Umkehr?* München, 1971). Ako umjesto „čvrste odluke” danas govorimo o „obraćenju” i tako juridički obojenu „odluku” nadomjestimo biblijskim „obraćenjem”, svejedno je.

Radi se o stvarnosti pokajanja koja je srž ispovijedi.

Dijete treba praktično navikavati na čvrstu odluku kod svakog prekršaja. Prijašnjem „Nije li ti mamica rekla da to ne smiješ?” treba dodati i drugi, važniji dio: „Obećaješ li mi da to više nećeš učiniti?” Taj „obećaješ li mi” pretpostavlja djetetovu odluku da to više neće učiniti. Ako bi majke i drugi odgojitelji prilikom svakog uistinu težeg prijestupa umjesto ružnih i srdito svadljivih riječi pozvali dijete k sebi i s njim se porazgovorili na već naveden način, dijete bi postupno saznalo što je to ispitivanje savjesti i što je čvrsta odluka.

5. Pokajanje. Dijete ima najveću teškoću s pokajanjem. Djetetu bi moralo biti žao što je npr. protiv majčine zapovijedi lizalo med. Ali kako da mu bude žao zbog nečega kod čega je osjetilo ugodnost? Da bi dijete razumjelo što znači prekršiti Božju volju i kajati se zbog toga, to je zaista previše za tu starosnu dob. Pri tome ćemo morati ostati kod nepotpunog pokajanja, kad se kajemo za neki čin jer smo zbog njega zaslužili vječnu kaznu. Više nego naznačivanje metodologije, koja je vrlo zapletena, htjeli bismo pokazati kako moramo biti oprezni da dijete, s jedne strane, ne pustimo bez kajanja, a opet, s druge strane, da ne negiramo one motive uslijed kojih je dijete sposobno za određeni stupanj razvoja.

6. Grijeh. Usred tolikog moralnog relativizma i kršćaninu katoliku teško je očuvati svijest prekoračenja Božje volje a time i grijeha. Mnogi na poziv k ispovijedi odgovaraju s izgovorom: „pa ja nemam grijeha”. To ne znači da nisu učinili ništa što bi bilo grešno, nego da toga nisu svjesni. Tome također pomaže suvremeno naviještanje, koje je nekako brisalo iz programa propovijedanje o grijehu. Ako naši roditelji, koji su prvi moralni odgojitelji i uvoditelji svoje djece u ispovijed, „nemaju grijeha”, vrlo je teško da bi oni svojoj djeci govorili o grijehu te ih odgajali za otpor i neprijateljstvo prema smrtnom grijehu. I tu će trebati promijeniti našu opću pastoralnu praksu i službu naviještanja, koja će se opet usuditi govoriti o grijehu. Nećemo li pametno i razumno govoriti o grijehu, nećemo moći nešto posebno reći ni o

ispovijedi: ako nema grijeha, ni ispovijed nije potrebna.

ZAKLJUČAK

7. Pokora. Pored Svetog pisma i izmijenjenih međuljudskih odnosa, i određivanje pokore u suglasnosti ispovjednika i pokornika jest nešto novo. Ako se pokornik stvarno kaje i ako je učinio čvrstu odluku da promijeni svoj život, neće biti teško pronaći one oblike budućeg vladanja koji će, s jedne strane, biti korisni pokorniku, a, s druge strane, biti tako oblikovani da će omogućavati bolji zajednički život u obitelji i župskoj zajednici. Vjerojatno će ovdje ispočetka trebati ići vrlo sporo kako ne bismo pretjerali u strogosti niti ostajali u laksnosti, koja je bila značajna za dosadašnju ispovjednu praksu. Dosadašnja pokora nije u pravom smislu bila pokora, nego juridičko djelovanje, koje je htjelo zadovoljiti krivnji koju je netko imao pred Bogom i Crkvom. Ali to je zaista premalo.

Naveli smo osnovne čine, dijelove, koji sačinjavaju ispovijed, pokazali njihovo mjesto u strukturi ispovijedi i dali nekoliko smjernica za postupan odgoj u pokori. Budući da je pokora tako kompleksan sastav psihičkih čina, bilo bi potrebno svaki čin posebno obraditi i pokazati kako je moguće dijete u pojedinim dobima razvoja prikladno voditi k zrelosti. Ovdje bi nam puno pomogla psihološka istraživanja Jeana Piageta i K. Kohlberga.